

MAXSUS PEDAGOGIKADA INKLYUZIV TA'LIMNING AHAMIYATI VA
AMALIY JIHATLARI

Muallif: G'ayratova Robiya Farrux qizi

Guruh: 802-guruh

Ilmiy rahbar: Musayeva Nargiza Sayfullayevna, PhD, dotsent

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada maxsus pedagogika sohasida inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, mohiyati va amaliy jihatlari keng yoritilgan bo'lib ta'lim jarayonida maxsus pedagog, psixolog va ota-onalar hamkorligining ahamiyati ko'rsatib berilgan. Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning to'laqonli rivojlanishi va jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvida muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье в сфере специальной педагогики широко освещены теоретические основы, сущность и практические аспекты инклюзивного образования, а также показано значение сотрудничества специального педагога, психолога и родителей в образовательном процессе. Обосновано, что инклюзивное образование является важным фактором полноценного развития детей с ограниченными возможностями и их успешной интеграции в общество.

ABSTRACT

This scientific article widely discusses the theoretical foundations, essence, and practical aspects of inclusive education in the field of special pedagogy, and highlights the importance of cooperation among special educators, psychologists, and parents in the educational process. It substantiates that inclusive education is an important factor in the full development of children with disabilities and their successful integration into society.

KALIT SO‘ZLAR

Maxsus pedagogika, inklyuziv ta’lim, imkoniyati cheklangan bolalar, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar, individual yondashuv, differensial ta’lim, korreksion- pedagogik ishlar, ijtimoiy moslashuv, integratsiya, maxsus pedagog faoliyati, pedagogik diagnostika, reabilitatsiya, psixologik qo‘llab-quvvatlash, ot-onalar bilan hamkorlik.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Специальная педагогика, инклюзивное образование, дети с ограниченными возможностями, дети с особыми образовательными потребностями, индивидуальный подход, дифференцированное обучение, коррекционно-педагогическая работа, социальная адаптация, интеграция, деятельность специального педагога, педагогическая диагностика, реабилитация, психологическая поддержка, сотрудничество с родителями.

KEYWORDS

Special pedagogy, inclusive education, children with disabilities, children with special educational needs, individual approach, differentiated instruction, corrective-pedagogical work, social adaptation, integration, special educator’s activity, pedagogical diagnostics, rehabilitation, psychological support, collaboration with parents.

Kirish

Hozirgi kunda ta’lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalarning ta’lim olish huquqlarini ta’minlash va ularga teng sharoit yaratish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Jahon ta’lim tajribasi shuni ko‘rsatadiki, barcha bolalarning ta’limga teng huquqli kirishini ta’minlash jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Aynan

shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaralmoqda. Maxsus pedagogika yo'nalishi imkoniyati cheklangan bolalarning jismoniy, ruhiy va intellektual rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi hamda ularni ta'lim jarayoniga moslashtirish bilan shug'ullanadi. Inklyuziv ta'lim tizimi maxsus pedagogikaning amaliy yo'nalishi bo'lib, barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'lim tushunchasi va uning mohiyati

Inklyuziv ta'lim — bu imkoniyati cheklangan bolalarning sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda umumiy ta'lim muassasalarida ta'lim olishini ta'minlovchi ta'lim tizimidir. Ushbu ta'lim shakli har bir bolaning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Inklyuziv ta'limning mohiyati shundan iboratki, unda bola mavjud ta'lim tizimiga moslashmaydi, balki ta'lim muhiti bolaning ehtiyojlariga moslashtiriladi. Bu yondashuv bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi.

Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari:

- ta'lim olishda teng huquqlilik va adolat;
- individual va differensial yondashuv;
- qulay, xavfsiz va moslashtirilgan ta'lim muhiti yaratish;
- pedagog, psixolog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik;
- diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik.

Maxsus pedagogikaning inklyuziv ta'limdagi roli

Inklyuziv ta'lim jarayonida maxsus pedagog yetakchi o'rin egallaydi. U bolaning psixologik va jismoniy rivojlanish darajasini aniqlaydi, pedagogik diagnostika asosida individual ta'lim va korreksion dasturlarni ishlab chiqadi. Maxsus pedagog umumta'lim o'qituvchilari bilan hamkorlikda dars jarayonini moslashtiradi hamda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maxsus pedagog ota-onalar bilan muntazam hamkorlik olib borib, bolani uy sharoitida qo'llab-quvvatlash bo'yicha tavsiyalar beradi. Maxsus pedagogning to'g'ri va tizimli tashkil etilgan

faoliyati bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi hamda ta'lim jarayoniga moslashuvini yengillashtiradi.

Imkoniyati cheklangan bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari

Imkoniyati cheklangan bolalar turli psixologik-pedagogik xususiyatlarga ega bo'lib, ularning har biri individual yondashuvni talab qiladi. Ushbu bolalarda idrok, diqqat, xotira va nutq rivoji o'ziga xos bo'lishi mumkin. Shu sababli inklyuziv ta'lim jarayonida moslashtirilgan metod va usullardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy moslashuvi va inklyuziv muhit Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy moslashuvi kengayadi. Bu jarayon bolaning o'zini jamiyatning faol a'zosi sifatida his qilishidan boshlanadi.

Ijtimoiy moslashuv quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Muloqot ko'nikmalarining rivojlanishi – Bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilib, o'z fikrini ifodalashni o'rganadi.
2. Jamoaviy ishga moslashuv – Inklyuziv sinflarda bolalar birgalikda loyihalar, o'yinlar va guruh mashg'ulotlarida qatnashadi.
3. O'z-o'zini anglash va ishonchni rivojlantirish – Tengdoshlari bilan birga ta'lim olgan bolalar o'z qobiliyatlarini qadrlashni o'rganadi.

Moslashtirilgan ta'lim muhiti

Inklyuziv ta'limda muhit bolaning ehtiyojlariga moslashtiriladi:

- sinf xonalarida qulay mebel va jihozlar;
- maxsus o'quv materiallari va vizual yordamlar;
- individual dars rejasi va qo'llab-quvvatlash tizimi;
- pedagog, psixolog va ota-onalar hamkorligida qo'llaniladigan strategiyalar.

Inklyuziv ta'limdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

1. Malakali mutaxassislar yetishmasligi – Ko'plab maktablarda maxsus pedagog va psixologlar yetarli emas. Bartaraf etish: Pedagoglar va mutaxassislar malakasini oshirish bo'yicha kurslar va seminarlar tashkil etish.

2. Moslashtirilgan o'quv dasturlari va metodik materiallarning kamligi – Har bir bola uchun individual dars rejasi ishlab chiqilmaydi. Bartaraf etish: Individual ta'lim rejaları, o'quv qo'llanmalar va texnologiyalar ishlab chiqish.

3. Moddiy-texnik baza yetarli emasligi – Maxsus jihozlar va texnologiyalar yetishmaydi. Bartaraf etish: Maktab va davlat tomonidan maxsus mablag' ajratish, donor va xayriya dasturlarini jalb etish.

4. Jamiyat va ota-onalarning tayyor emasligi – Ko'plab ota-onalar va hamjamiyat inklyuziv ta'limni to'liq tushunmaydi. Bartaraf etish: Jamiyatni ongli qilish, ota-onalar uchun seminarlar, inklyuziv madaniyatni targ'ib qilish.

XULOSA

VA

TAVSIYALAR

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. U imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqlarini ta'minlashga, ularning to'laqonli rivojlanishiga hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga xizmat qiladi. Maxsus pedagogika nuqtayi nazaridan inklyuziv ta'lim har bir bolaning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi.

Inklyuziv ta'lim jarayonida imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy moslashuvi kuchayadi, ularning muloqot ko'nikmalari rivojlanadi va o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi. Bunday ta'lim muhiti bolalarni mustaqil hayotga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Inklyuziv ta'limning samarali bo'lishi bir nechta omillarga bog'liq. Jumladan, individual yondashuvni qo'llash, qulay va moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish, shuningdek, maxsus pedagog, psixolog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, jamiyatda inklyuziv madaniyatni shakllantirish ham zarur.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

- pedagoglar va mutaxassislarning inklyuziv ta'lim bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish;
- imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturlaridan foydalanish;
- ta'lim muassasalarida qulay va xavfsiz sharoitlarni yaratish;
- ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish va ularni inklyuziv ta'lim jarayoniga jalb etish.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning to'laqonli rivojlanishi va jamiyatga moslashuvida muhim ahamiyatga ega bo'lib, uni ta'lim jarayonida bosqichma-bosqich rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Nurkeldiyeva D.A. Maxsus pedagogika asoslari. Toshkent, 2016.
2. Qodirova F.R. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va metodikasi. Toshkent, 2018.
3. Volkova G.A. Korrektsionnaya pedagogika. Moskva, 2019.
4. Ishmuhamedova M. Pedagogika va psixologiya asoslari. Toshkent, 2020.
5. Xasanova M.M. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodikasi.

Toshkent, 2022